

ПРИРОДОЗАПОВІДНА СПРАВА ТА ЗАХИСТ ЛІСУ

УДК 581.712 (477)

ІСТОРІЯ ФОРМУВАННЯ МЕРЕЖІ ШТУЧНИХ ЗАПОВІДНИХ ПАРКІВ У СТЕПУ УКРАЇНИ

А. С. ВЛАСЕНКО, аспірант*

*Національний університет біоресурсів і природокористування
України*

E-mail: VlasenkoA.2905@gmail.com

Анотація. Розглянуто історію та динаміку створення й заповідання 109 штучних заповідних парків Степу України. Виокремлено досліджені парки, у тому числі 44 старовинні, за періодами розвитку природно-заповідної справи в Україні. Виділено чотири етапи формування мережі штучних заповідних парків у Степу України.

Ключові слова: штучні заповідні парки, етапи формування мережі, старовинні парки, історія створення, Степ України.

Історично інтродукція рослин, у тому числі й раритетних видів, тісно пов'язана зі створенням садів і парків. У дослідженнях дендросозофлори *ex situ* велике значення мають власне штучно створені заповідні парки як осередки інтродукційної діяльності та цінні зразки садово-паркового мистецтва [4; 13; 15–17; 23; 28; 30 та ін.]. Їхній історії заснування, особливостям планувальної структури, стилю і, звичайно, дендрофлорі присвячено велику кількість наукових праць [2; 5–9; 11; 14; 18; 20; 24; 26; 27; 32–35; 37; 38 та ін.]. Однак, досі не досліджено історію формування мережі штучних заповідних парків у Степу України. Тому метою дослідження був аналіз хронології створення та заповідання штучних заповідних парків (далі – ШЗП) у Степу України.

Матеріали і методи дослідження. Під час виконання роботи було використано загальнонаукові методи досліджень, а саме аналіз, синтез та системний підхід. Для аналізу літературних джерел застосовували науково-аналітичний та історико-науковий методи. Відомості про час створення досліджених ШЗП було зібрано шляхом аналізу численних літературних та електронно-інформаційних джерел [4; 7–10; 12; 13; 16; 17; 19; 21; 22; 24; 25; 27; 29; 30; 31; 33; 36; 38 та ін.]. Об'єктами досліджень були ботанічні сади (БС), дендропарки (ДП), парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва (ППСПМ) та зоопарки (ЗП), а предметом – історія створення та заповідання ШЗП Степу України.

Нині на території Степу України розташовано 109 штучних заповідних парків. Із них п'ять БС, шість ДП, 95 ППСМ і три ЗП загальною площею 3242,6 га. Вони поширені та територіях Дніпропетровської (ДНО), Донецької (ДО), Запорізької (ЗО), Луганської

* Науковий керівник – доктор біологічних наук, професор С. Ю. Попович.

(ЛО) та Херсонської (ХеО) областей та степових частинах (сч) Автономної Республіки Крим (АРК), Кіровоградської (КіО), Миколаївської (МО), Одеської (ОО), Харківської (ХаО) та Полтавської (ПО) адміністративних областей.

Групування ШЗП за часом створення та заповідання виконали відповідно до періодизації історичного розвитку природно-заповідної справи (далі – ПЗС) С. Ю. Поповича [29].

Результати досліджень та їх обговорення. Бурхливого розвитку палацово-паркове будівництво в Україні набуло у другій половині XVIII – першій половині XIX ст. Наявність саду або парку стала атрибутом соціальної діяльності освіченої людини вищого світу [2; 5; 18]. Саме у цей період парки з'являються й на території Степу України і від кінця XVII ст. до 1850 р. тут було збудовано 13 (11,9 %) парків.

В останній третині XIX ст., головним чином, у зв'язку зі скасуванням кріпосного права 1861 р., темпи будівництва великих садово-паркових об'єктів значно уповільнилися. Тоді формувалися більшою мірою невеликі присадибні ділянки аматорів садівництва та квітництва. Водночас посилюється інтерес до екзотичних рослин, розширюється будівництво ботанічних садів та дендропарків [9; 13]. У цей же час виникають міські сади, бульвари, набережні річок [5]. Від середини XIX ст. до 1917 р. на території Степу України побудовано 31 (28,4 %) парків. Серед них ДП біосферного заповідника «Асканія-Нова», ДП «Веселі Боковеньки», ДП Херсонського державного аграрного університету та Одеський БС імені В. І. Липського Одеського національного університету (ОНУ) імені І. І. Мечнікова.

Протягом наведених двох періодів [29] загалом було створено 44 (40,4 %) парків, які нині вважають старовинними [27]. Вони є цінними пам'ятками тої історичної епохи, ілюструють особливості розвитку інтродукційної діяльності на теренах Степу України та нині проявляють особливості паркобудівництва тої пори (табл.).

Сучасна мережа старовинних ШЗП Степу України

№ з/п	Назва ШЗП	Категорія ПЗФ	Адмін. область	Роки заснування / заповідання	Площа, га
ШЗП загальнодержавного значення					
1	Асканія-Нова	ДП	ХеО	1898 (1887)/1983	210,0
2	Веселі Боковеньки	ДП	КіО	1893/1984	109,0
3	Кардамичівський	ППСПМ	ОО	1960/1850– 1860 рр.	49,0
4	Миколаївський зоопарк	ЗП	МО	1901/1983	18,48
5	Мостівський	ППСПМ	МО	1882/1990	28,0
6	Одеський імені В. І. Липського ОНУ імені І. І. Мечнікова	БС	ОО	1880/1983	16,0

Продовження таблиці

№ з/п	Назва ШЗП	Категорія ПЗФ	Адмін. область	Роки заснування / заповідання	Площа, га
7	Онуфріївський	ППСПМ	КиО	1820-ті (1880-ті)/1960	51,7
8	Парк імені Т. Г. Шевченка	ППСПМ	ДНО	1787– 1790/1990	45,0
9	Хутір Надія	ППСПМ	КиО	1887/1975	10,0
ШЗП місцевого значення					
10	Дендропарк Херсонського державного аграрного університету	ППСПМ	ХеО	XIX ст./1972	2,4
11	Дюківський сад	ППСПМ	ОО	1810/1972	26,67
12	Ковалівський	ППСПМ	КиО	1850-ті/1972	8,3
13	Мар'їн гай	ППСПМ	ОО	др. пол. XIX ст./1972	48,0
14	Мілуватський водолій	ППСПМ	ЛО	XIX ст./2000	17,0
15	Міський сад (Ізмаїл)	ППСПМ	ОО	1842 (1900)/1972	1,5
16	Міський сад (Одеса)	ППСПМ	ОО	до 1803/1972	1,86
17	Парк «Ліски»	ППСПМ	МО	після 1790 (1826)/1984	34,5
18	Парк біля залізничної станції	ППСПМ	ЗО	кін. XIX ст./1984	5,5
19	Парк дитячого санаторію «Хаджібей»	ППСПМ	ОО	1867/1973	32,6
20	Парк Дністер	ППСПМ	ОО	після 1873/1973	
21	Парк ім. Островського	ППСПМ	МО	до 1837/1976	5,0
22	Парк ім. Петровського (Миколаїв)	ППСПМ	МО	поч. XX ст./1984	10,0
23	Парк імені О. С. Пушкіна	ППСПМ	ОО	пер. пол. XIX ст./1972	19,1
24	Парк імені Т. Г. Шевченка	ППСПМ	ОО	1875 (1840)/1972	44,36
25	Парк імені Ленінського комсомолу	ППСПМ	ОО	др. пол. XIX ст./1972	26,7
26	Парк імені Шмідта	ППСПМ	ЗО	кін. XIX ст./1984	3,0
27	Парк КСП «Паризька комуна»	ППСПМ	ХеО	кін. XIX ст./1967	62,0
28	Парк Лазаря Глоби	ППСПМ	ДНО	1781– 1793(1793)/1972	40,0
29	Парк Перемоги	ППСПМ	КиО	1764/1972	39,5
30	Парк санаторію «Аркадія»	ППСПМ	ОО	1870-ті/1972	15,0

Продовження таблиці

№ з/п	Назва ШЗП	Категорія ПЗФ	Адмін. область	Роки заснування / заповідання	Площа, га
31	Парк санаторію «Кирилівський»	ППСПМ	ЗО	поч. ХХ ст./1972	20,0
32	Парк санаторію Гопри	ППСПМ	ХеО	1911/1964	18,0
33	Парк санаторію ім. Горького	ППСПМ	ОО	кін. ХІХ ст./2009	8,28
34	Парк «Еліта»	ППСПМ	ЗО	1880-ті/1984	5,0
35	Парк санаторію імені Чкалова	ППСПМ	ОО	1867/1972	18,0
36	Парк Скадовського будинку відпочинку	ППСПМ	ХеО	бл. 1896–1916/1964	12,0
37	Парк Херсонського обласного ліцею	ППСПМ	ХеО	1783/1964	8,0
38	Сакський курортний	ППСПМ	АРК	1890–1891/1967	31,0
39	Сватівський парк	ППСПМ	ЛО	1912–1914/1969	16,0
40	Селезнівський	ППСПМ	ЛО	1850/1969	22,00
41	Сивашський сквер	ППСПМ	МО	1869/1984	1,0
42	Синельниківський	ППСПМ	ДНО	др. пол. ХІХ ст./1995	2,0
43	Флотський бульвар	ППСПМ	МО	1826/1984	3,7
44	Юннатський	ППСПМ	ОО	до 1900/1997	1,2

Далі стисло розглянемо особливості заснування досліджених парків. У 1803 р. брат засновника Одеси Фелікс де Рібас розбив парк «Міський сад» [22]. ППСПМ «Дюківський сад» (м. Одеса) було закладено за наказом Дюка де Рішельє як гідне обрамлення його літньої резиденції у 1810 р. [36]. ППСПМ «Флотський бульвар» у Миколаєві заснував адмірал О. С. Грейг біля р. Інгул та відкрив у 1826 р. [21]. Селезнівський ППСПМ (ЛО) було закладено у 1850 р. на території поміщика Графова в місці злиття річок Біла, Селезень і Утка [31]. ППСПМ «Парк КСП “Паризька комуна”» (ХеО) наприкінці ХІХ ст. було створено за наказом Софії Богданівни Фальц-Фейн біля її маєтку Дофіно, який розгромили і підпалили селяни 1 грудня 1905 р. [24]. У 1880 р. створено Одеський БС ім. В. І. Липського Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова [27]. На території сучасного біосферного заповідника «Асканія-Нова» у 1887 р. Фрідріх Фальц-Фейн створив БС, нині – ДП загальнодержавного значення [27]. Останні два ШЗП свого часу стали центрами інтродукції та поширення деревних рослин у Степу України, що підтверджують тісні кореляційні зв'язки локальних дендросоцозофлор цих ШЗП із такими інших БС, ДП і ППСПМ Степу України [1].

Докорінним чином змінився характер паркобудівництва у ХХ столітті. З 1917 по 1927 рр. спостерігався занепад паркового будівництва. Багато маєтків було зруйновано, спалено або розграбовано. Вони ставали нічиїми, або ж переходили до місцевих колгоспів, шкіл-інтернатів, професійно-технічних училищ [2]. У межах Степу України у період від 1917 до 1930 р. було збудовано 13 (11,9 %) ШЗП. Це БС Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара, ППСМ «Коханівка» (ОО), «Парк імені Горького» (ЗО), «Володимирівський парк» (МО), «Дендропарк Нижньодніпровської науково-дослідної станції» (ХеО), «Парк Вознесенської школи» та інші. Ситуація дещо поліпшилася після 1930 р., коли на державному рівні почалося планове збільшення міських насаджень загального користування [18]. У Степу України протягом 1930–1965 рр. побудовано 38 (34,9 %) ШЗП. Серед них Донецький БС НАН України, Одеський зоологічний парк, ППСМ «Гостра Могила» та «Парк Дружби» (с. Победа, ЛО), ДП «Золотий берег» та інші.

Продовж 1965–1991 рр. у дослідженому регіоні побудовано лише шість (5,5 %) ШЗП. Це Криворізький БС НАН України та БС «Дендрологічний парк» (ДНО), ППСМ «Дружба» (с. Дубовське, ЛО), «Орджонікідзевська зона відпочинку» (ДНО), «Студентський» (ОО) та «Сергіївський» (ОО). Інформацію про час заснування п'яти (4,6 %) ППСМ нами не знайдено. Це ППСМ «Лісопитомник» (ЗО), «Парк Космонавтів» (КіО), «Комсомольський парк» (МО), «Парк Дністер» (ОО).

Від 1917 р. починається офіційне становлення ПЗС на державному рівні [29]. Проте перші парки Степу України були внесені до природно-заповідного фонду (ПЗФ) лише у 1960 р. Це два старовинні ППСМ загальнодержавного значення Онуфріївський та Кардамичівський. Ще 11 (10,1 %) парків заповідані протягом 1964–1969 рр. (сім ППСМ у ХеО, Донецький БС НАН України, ППСМ «Сакський курортний», «Сватівський парк» та «Селезнівський»).

Після затвердження «Класифікації заповідних та інших територій УРСР, що охороняються державою» у 1972 р. штучні парки Степу почали масово вносити до ПЗФ України, адже класифікація вперше містила категорію парків-пам'яток садово-паркового мистецтва [29]. Тобто, протягом етапу «планового формування географічної мережі природно-заповідних територій» 1965–1990 рр. до ПЗФ України внесено 83 (76,1 %) штучні парки. Зокрема, у 1972–1990 рр. до ПЗФ було включено 78 (71,6 %) парків. Характерно, що у цей період було взято під охорону значну кількість «молодих» парків. Такими прикладами є ППСМ «Дендропарк Перемоги», який закладено у 1960 р. та внесено до ПЗФ уже в 1972 р., ППСМ «Парк 50 років Жовтня» було збудовано у 1958 р. та заповідано у 1972 р., ППСМ «Сквер ім. Молодої гвардії» створено у 1956 р. і заповідано у 1977 р. та інші.

Загалом, 51 (46,8 %) ШЗП побудовано протягом 1917–1990 рр. та включено до ПЗФ протягом 1965–1990 рр. Це переважно меморіальні парки («Парк ім. Петровського» (МО, м. Первомайськ), «Парк імені

Горького» (ЗО), «Сквер ім. Молодої гвардії» (ЛО), «Сквер імені Героїв Великої Вітчизняної війни» (ЛО), «Парк “Алея Слави”» (ЗО), «Дендропарк Перемоги» (ОО) та інші), а також міські парки культури та відпочинку (ППСПМ «Парк 50 років Жовтня» (КіО), «Парк ім. Леніна» (МО, ДНО), «Парк імені газети «Правда» (ДНО) та інші). Більшість із них характеризуються незначним видовим різноманіттям дендросозоекзотів *ex situ*, нині потребують реставрації, оптимізації та розширення видового складу паркових насаджень (рис.).

Рис. Динаміка створення та заповідання ШЗП Степу України

У період із 1991 р. по 1999 р. відбувся розквіт ПЗС в Україні в цілому [29]. Проте серед досліджених ШЗП у цей період було засновано лише два (1,8 %) ШЗП, а до ПЗФ України включено сім (6,4 %). Це ППСПМ «Цілющі джерела», «Мілуватський водолій», Синельниківський та Юннатський ППСПМ, ЗП «Таврія» та інші. Після 2000 року було заповідано ще 11 (10,1 %) ШЗП (ДП «Золотий берег», ППСПМ «Парк інституту ім. В. П. Філатова» та інші). Особливу увагу привертає ДП місцевого значення «Саксагань» (ДНО), який засновано та заповідано у 2008 р. на площі лише 2,8 га.

Спираючись на отримані результати дослідження, можна виділити такі етапи формування мережі ШЗП у Степу України.

Перший етап (від найдавніших часів до 1917 р.) – етап «дореволюційної розбудови штучних парків» – на території Степу України будуються парки відповідно до особливостей та періодизації розвитку садово-паркового мистецтва в Україні [3]. Цей етап має три періоди розвитку садово-паркового мистецтва:

I період (від найдавніших часів до кінця XVII ст.) – сади та парки мали переважно утилітарне призначення та одночасно були осередками інтродукції і культивування переважно плодових деревних рослин.

II період (XVII ст. – перша половина XIX ст.) – у Степу України розпочинається будівництво садів і парків естетично-розважального призначення; посилюється інтерес до екзотичних видів рослин та створюються перші БС та дендрарії.

III період (друга половина XIX ст. – 1917 р.) – характеризується скороченням темпів будівництва великих садово-паркових об'єктів та збільшенням кількості малих парків, активізацією міського паркобудівництва, продовжувалася розбудова ДП та БС.

Другий етап (1917–1969 рр.) – етап «радянського міського паркобудівництва» – характеризується двома нерівнозначними періодами занепаду та розквіту паркобудівництва на території Степу у радянські часи. У межах цього часового простору можна виокремити два таких періоди:

I період (1917–1930 рр.) – починається офіційне становлення ПЗС на державному рівні, спостерігався занепад паркобудівництва, існуючі ШЗП зазнали руйнувань, їх націоналізували. Штучні парки офіційно не заповідали.

II період – (1931 – 1969 рр.) – розквіт паркобудівництва у Степу України; до ПЗФ вносять перші штучні парки.

Третій етап (1970–1990 рр.) – етап «формування сучасної мережі ШЗП Степу України» – характеризується масовим віднесенням наявних штучних парків до ПЗФ після затвердження першої офіційної класифікації заповідних територій у 1972 р. Значно сповільнюються темпи паркобудівництва.

Четвертий етап (від 1991 року донині) – «етап завершення формування мережі ШЗП» – характеризується уповільненням темпів будівництва нових та заповідання наявних штучних парків.

Висновки і перспективи. Мережа досліджених ШЗП має довгу та неординарну історію. Вона ілюструє спільні етапи розвитку садово-паркового мистецтва та ПЗС на теренах степової зони України. Серед досліджених ШЗП виявлено 44 старовинні, котрі збудовані до 1917 р. Проте більшість досліджених ШЗП побудовані і заповідані протягом XIX ст. Для подальшого розширення мережі ШЗП необхідний ретельний аналіз існуючих штучних парків з метою виявлення цінних зразків паркового будівництва.

Список використаних джерел

1. Власенко А. С. Аналіз подібності видових складів дендросозоекзотів заповідних парків Степу України / А. С. Власенко // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія «Лісівництво та декоративне садівництво». – 2015. – Вип. 219. – С. 181–189.
2. Гамалія К. М. Синтетичний характер садово-паркового мистецтва / К. М. Гамалія // Вісник Львівської національної академії мистецтв. – 2013 – Вип. 24. – С. 368–380.
3. Гатальська Н. В. Періодизація формування парків-пам'яток садово-паркового мистецтва на території Центральнодніпровської височинної області / Н. В. Гатальська // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. – 2011. – Вип. 164, ч. 2. – С. 40–48.

4. Гродзинский А. М. Роль старинных парков в интродукции и акклиматизации растений / А. М. Гродзинский // Сохранение и восстановление старинных парков : сборник науч. трудов. – К., 1982. – С. 8–14.
5. Дударець В. М. Семантика садів і парків України / В. М. Дударець // Культура України. – 2010. – Вип. 31. – С. 118–129.
6. Заповідна дендросозофлора Лісостепу України / НУБіБ України ; під ред. С. Ю. Поповича. – К. : ТОВ «Аграр Медіа Груп», 2010. – 262 с.
7. Заповідна дендросозофлора Степу України / С. Ю. Попович, А. С. Власенко, Є. І. Берегута [та ін.] ; за ред. С. Ю. Поповича. – К. : «ЦП Компрінт», 2013. – 260 с.
8. Заповідні куточки Кіровоградської землі / під заг. ред. д-ра біол. наук Т. Л. Андрієнко. – К. : Арктур-А, 1999. – 240 с.
9. Ботанічні сади та дендропарки : наук.-довідкове вид. / Державна служба заповідної справи, Глобальний Екологічний Фонд, Програма розвитку ООН в Україні ; відп. ред. : Т. М. Черевченко, С. С. Волков; упоряд. : В. В. Кваша [та ін.]. – К. : ТОВ «Майстерня книги», 2009. – 293 с.
10. Збережемо для нащадків: матеріали II Миколаївських міських екологічних читань. Миколаїв, 27 листопада 2009 р. / Управління охорони навколишнього природного середовища департаменту ЖКГ виконкому Миколаївської міської Ради, Міський Центр екологічної інформації та культури [та ін.] ; уклад. І. Б. Чернова. – Миколаїв : ІЛІОН, 2009. – 64 с.
11. Казімірова Л. П. Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва Хмельницької області / Л. П. Казімірова. – Кам'янець-Подільський : ПП В. С. Мошинський, 2006. – 228 с.
12. Клименко Ю. О. Насадження старовинних парків-пам'яток садово-паркового мистецтва Кіровоградської області [Електронний ресурс] / Ю. О. Клименко // Наукові доповіді НУБіП України. – 2009. – № 3 (15). – Режим доступу: <http://nd.nubip.edu.ua/2009-3/09kyairr.pdf>.
13. Кохно М. А. Історія інтродукції в Україні : короткий нарис / М. А. Кохно. – К. : Фітосоціоцентр, 2007. – 67 с.
14. Левкович Н. Я. Сильові особливості палацових та садибно-паркових ансамблів Галичини кінця XVIII – першої половини XIX ст. : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. архітектури : спец. 18.00.01 «Теорія архітектури, реставрація пам'яток архітектури» / Н. Я. Левкович. – К., 2004. – 16 с.
15. Липа О. Л. Аптекарські, ботанічні акліматизаційні сади як інтродукційні осередки / О. Л. Липа // Труды Ботаничного саду АН УРСР. – 1949. – Т. 1. – С. 49–65.
16. Липа О. Л. Визначні сади і парки України та їх охорона / О. Л. Липа. – К. : Вид-во Київського державного університету, 1960. – 160 с.
17. Липа О. Л. Старовинні парки України та їх охорона / О. Л. Липа. – К. : Вид-во Київського державного університету, 1960. – 175 с.

18. Любченко О. М. Парк в контексті дозвіллево-розважальних парадигм європейської культури : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. культурології : спец. 26.00.01 «Теорія та історія культури» / Оксана Миколаївна Любченко – К., 2011. – 21 с.
19. Нефедова Н. Є. Чинники розвитку і ресурси сучасного туризму Одеського регіону / Н. Є. Нефедова, В. В. Яворська // Культура народів Причорномор'я. – 2009. – № 176. – С. 103–107.
20. Олексійченко Н. О. Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва Центральнопридніпровської височинної області. Частина 1 : монографія / Н. О. Олексійченко, Н. В. Гатальська. – К. : ЦП «Компринт», 2012. – С. 146.
21. Павлик И. С. Николаев. Улицы рассказывают : путеводитель / И. С. Павлик, В. Р. Лифанов, Л. В. Мычаковская. – Одесса : Маяк, 1988. – 176 с.
22. Пилявский В. А. Здания, сооружения, памятники Одессы и их зодчие. – 2-е изд. – Одесса : Optimum, 2010. – 276 с.
23. Плотникова Л. С. Значение старинных парков в охране генофонда и интродукции растений / Л. С. Плотникова // Бюл. Глав. бот. сада : сб. науч. тр. – М. : Наука, 1992. – Вып. № 165. – С. 3–7.
24. Подзьорова А. В. Дофіно – «Перлина» володінь С. Б. Фальц-Фейна на Півдні України / А. В. Подзьорова // Інформаційні технології в освіті, науці та виробництві : зб. наук. праць. Спеціальний випуск до III Міжнародного туристичного форуму «Херсонщина – відпочинок, лікування, подорожі в екологічних умовах Таврії», 2013. – Вип. 2/(3). – С. 103–106.
25. Поліщук В. В. Будинок, якого уже немає [Електронний ресурс]. – Кіровоград. 2014. – 73 с. – Режим доступу: <http://library.kr.ua/elib/polishuk/publikacii.pdf>.
26. Попова О. М. Дендрофлора парків-пам'яток садово-паркового мистецтва міста Одеси / О. М. Попова, В. О. Кузнєцов, Л. П. Осадча // Наукові записки Державного природознавчого музею. – 2007. – Вип. 23. – С. 145–156.
27. Попович С. Ю. Заповідне паркознавство : навч. посіб. / С. Ю. Попович, О. М. Корінько, Ю. О. Клименко. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2011. – 320 с.
28. Попович С. Ю. Культивована дендрофлора парків-пам'яток садово-паркового мистецтва Вінниччини / С. Ю. Попович, Н. О. Сиплива, О. М. Корінько. – К. : Фітосоціоцентр, 2012. – 162 с.
29. Попович С. Ю. Природно-заповідна справа : навч. посіб. / С. Ю. Попович. – К. : Арістей, 2007. – 480 с.
30. Попович С. Ю. Становлення та сучасний стан мережі природно-заповідного фонду степової зони України / С. Ю. Попович // Заповідна справа в Україні. – 2012. – Т. 18, вип. 1–2. – С. 4–11.
31. Природно-заповідний фонд Луганської області : довідник / О. А. Арапов (заг. ред.), Т. В. Сова, О. А. Савенко, В. Б. Ференц,

- Н. У. Кравець, Л. Л. Зяцьков, Л. О. Морозова. – 3-тє вид., доп. і перероб. – Луганськ : Луганська правда, 2013. – 224 с.
32. Родичкин И. Д. Сады, парки и заповедники Украинской ССР / И. Д. Родичкин – К. : Будівельник, 1985. – 167 с.
33. Родічкін, І. Д. Старовинні маєтки України : книга-альбом / І. Д. Родічкін, О. І. Родічкіна. – К. : Мистецтво, 2009. – 384 с.
34. Савоськіна А. М. Історичні особливості та сучасна категоріальна структура мережі штучних заповідних парків Українського Полісся / А. М. Савоськіна // Науковий вісник НУБіП України. Серія «Лісівництво та декоративне садівництво». – 2015. – Вип. 219. – С. 255–261.
35. Савоськіна А. М. Історія формування та сучасний стан мережі парків-пам'яток садово-паркового мистецтва Українського Полісся / А. М. Савоськіна // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія: біологічні науки. – 2015. – № 2 (302). – С. 38–42.
36. Третьяк А. Герцог Ришелье / А. Третьяк // Дерибасовская – Ришельевская : Литературно-художественный, историко-краеведческий иллюстрированный альманах. – 2003. – Вып. 1 (12). – С. 6–30.
37. Черняк В. М. Про стан старовинних парків Вінницької області / В. М. Черняк, В. М. Кузь // Наукові записки Терн. держ. пед. ун-ту ім. Володимира Гнатюка. – 1994. – Вип. 1. – С. 82–85.
38. Чонгова А. С. Дендрофлора парків-пам'яток садово-паркового мистецтва Запорізької області (структура, екологічна оцінка, декоративність) : дис. ... канд. біол. наук : 06.03.01 / Аліна Сергіївна Чонгова. – К., 2013. – 293 с.

References

1. Vlasenko, A. S. (2015). Analiz podobnosti vydivykh skladiv dendrosozozekzotiv zapovidnykh parkiv Stepu Ukrainy [Similarity analysis of species composition of introduced rare arboreal plants of protected parks of the Steppe of Ukraine]. Scientific Journal of NULES of Ukraine. Series: Forestry and ornamental horticulture, 219, 181–189.
2. Hamaliia, K. M. (2013). Syntetychnyi kharakter sadovo-parkovoho mystetstva [The synthetic nature of landscape design]. Bulletin of the Lviv National Academy of Arts, 24, 368–380.
3. Hatal'ska, N. V. (2011). Periodyzatsiia formuvannia parkiv-pam'iatok sadovo-parkovoho mystetstva na terytorii Tsentralnodniprovskoi vysochynnoi oblasti [Periodization of parks-monuments of landscape art formation on the territory of Central-Dniper highland region]. Scientific Journal of NULES of Ukraine. Series: Forestry and ornamental horticulture, 164/2, 40–48.
4. Grodzinskiy, A. M. (1982). Rol starinnyih parkov v introduktsii i akklimatizatsii rasteniy [The role of age-old parks in the introduction and acclimatization of plants]. Conservation and restoration of old parks: Collection of scientific works. Kyiv, 8–14.

5. Dudarets, V. M. (2010). Semantyka sadiv i parkiv Ukrainy [The semantics of gardens and parks of Ukraine]. *Culture of Ukraine*, 31, 118–129.
6. Popovych, S. Iu. (Ed.). (2010). Zapovidna dendrosozoflora Lisostepu Ukrainy [Protected dendrosozoflora of the Forest-Steppes of Ukraine]. Kyiv: TOV "Ahrar Media Hrup", 262.
7. Popovych, S. Iu. (Ed.). (2013). Zapovidna dendrosozoflora Stepu Ukrainy [Protected dendrosozoflora of the Steppes of Ukraine]. Kyiv: TsP Komprint, 260.
8. Andriienko, T. L. (Ed.). (1999). Zapovidni kutochky Kirovohradskoi zemli [Protected corners of Kirovograd land]. Kyiv: Arktur-A, 240.
9. Cherevchenko, T. M. (Ed.). (2009). Zapovidni terytorii Ukrainy. Botanichni sady ta dendroparky [Protected areas Ukraine. Botanical gardens and arboretums]. Kyiv: 293.
10. Chernova, I. B. (Ed.). (2009). Proceeding of 2nd Mykolaiv city environmental readings. Zberezhemo dlia nashchadkiv. Mykolaiv (Ukraine), 64.
11. Kazimirova, L. P. (2006). Parky-pam'iatky sadovo-parkovoho mystetstva Khmelnytskoi oblasti [Parks-monuments of landscape architecture of Khmelnytsky region]. Kam'yanets'-Podil's'kyy, PP V. S. Moshynskyyi, 228.
12. Klymenko, Iu. O. (2009). Nasadzhennia starovynnykh parkiv-pam'iatok sadovo-parkovoho mystetstva Kirovohradskoi oblasti [Plantations in ancient parks, landscape gardening memorials of national importance in Kirovograd region]. *Scientific reports of NULES of Ukraine*, 3 (15). Available at: <http://nd.nubip.edu.ua/2009-3/09kyairr.pdf>.
13. Kokhno, M. A. (2007). Istoriia introduktsii v Ukraini: korotkyi narys [History of introduction in Ukraine: short essay]. Kyiv: Fitosotsiotsentr, 67.
14. Levkovich, N. Ia. (2004). Stylovi osoblyvosti palatsovykh ta sadybno-parkovykh ansambliv Halychyny kintsia XVIII – pershoi polovyny XIX st. [Palaces and homestead-parks ensembles in Galicia from the 18-th to the first half of the 19-th centuries: Characteristics of Stile]. Extended abstract of candidate's thesis. Kyiv, 16.
15. Lypa, O. L. (1949). Aptekarski, botanichni aklimatyzatsiini sady yak introduktsiini osередky [Pharmaceutical, botanical acclimatization gardens as centers of introduction]. *Proceedings of the Botanical Garden of USSR Academy of Sciences*, 1, 49–65.
16. Lypa, O. L. (1960). Vyznachni sady i parky Ukrainy ta yikh okhorona [Famous gardens and parks of Ukraine and their protection]. Kyiv: Publishing house of Kyiv State University, 160.
17. Lypa, O. L. (1960). Starovynni parky Ukrainy ta yikh okhorona [Ancient parks of Ukraine and their protection]. Publishing house of Kyiv State University, 175.
18. Liubchenko, O. M. (2011). Park v konteksti dozvillievo-rozvezhalnykh paradyhm yevropeiskoi kultury [Park in the context of leisure and entertainment paradigms of European culture]. Extended abstract of candidate's thesis. Kyiv, 21.
19. Nefedova, N. Ie. (2009). Chynnyky rozvytku i resursy suchasnoho turyzmu Odeskoho rehionu [Factors of development and resources of modern

- tourism of Odessa region]. Culture of the Black Sea peoples, 176, 103–107.
20. Oleksiichenko, N. O., Hatal'ska, N. V. (2012). Parky-pam'iatky sadovo-parkovoho mystetstva Tsentralnoprydniprovskoi vysochynnoi oblasti. Ch. 1 [Parks-monuments of landscape architecture of Central-Dnieper highland region]. Kyiv: TsP "Komprynt", 146.
  21. Pavlyk, Y. S., Lyfanov, V. R., Mychakovskaia, L. V. (1988). Nikolaev. Ulitsyi rasskazyaiut: Putevoditel [Mykolaiv. Streets are talking. Guidebook]. Lighthouse, 176.
  22. Pyliavskiy, V. A. (2010). Zdaniia, sooruzheniia, pamiatniki Odessy i ikh zodchie. Second edition [Buildings, structures, monuments of Odessa and their architects]. Optimum, 276.
  23. Plotnykova, L. S. (1992). Znachenye starynnykh parkov v okhrane henofonda y yntroduktsyy rastenyi [The value of age-old parks in the protection of genetic resources and plant introduction]. Bulletin of the Main Botanical Garden: a collection of scientific papers, 165, 3–7.
  24. Podzorova, A. V. (2013). Dofino – "Perlyna" volodin S. B. Falts-Feina na Pivdni Ukrainy [Dofino – "Pearl" of the S.B. Falz-Fein possessions in the south of Ukraine]. Informational technologies in education, science and industry: collection of papers. Special Issue to the 3-rd International Tourism Forum "Kherson – rest, treatment, travel in environmental conditions of Tavria", 2/(3), 103–106.
  25. Polishchuk, V. V. (2014). Budynok, yakoho uzhe nemaie [The house, which no longer exists]. Kirovohrad, 73. Available at: <http://library.kr.ua/elib/polishuk/publikacii.pdf>.
  26. Popova, O. M., Kuznietsov, V. O., Osadcha, L. P. (2007). Dendroflora parkiv-pam'iatok sadovo-parkovoho mystetstva mista Odesy [Dendroflora of parks-monuments of landscape art of Odessa]. Scientific notes the State Natural History Museum, 23, 145–156.
  27. Popovych, S. Iu., Korinko, O. M., Klymenko, Iu. O. (2011). Zapovidne parkoznavstvo. Navchalnyi posibnyk [Reserved park management]. Ternopil, Ukraine: Educational book – Bohdan, 320.
  28. Popovych, S. Iu., Syplyva, N. O., Korinko, O. M. (2012). Kultyvovana dendroflora parkiv-pam'iatok sadovo-parkovoho mystetstva Vinnychchyny [Cultivated dendroflora of parks-monuments of landscape architecture of Vinnytsia region]. Kyiv, Ukraine: Fitosotsiotsentr, 162.
  29. Popovych, S. Iu. (2007). Pryrodno-zapovidna sprava: Navchalnyi posibnyk [Natural reserves management]. Kyiv, Ukraine: Aristei, 480.
  30. Popovych, S. Iu. (2012). Stanovlennia ta suchasnyi stan merezhi pryrodno-zapovidnogo fondu stepovoi zony Ukrainy [Formation and the current state of natural reserved fund of the Steppe of Ukraine]. Nature Reserves in Ukraine, 18, 1–2, 4–11.
  31. Arapov, O. A. (eds.) (2013). Pryrodno-zapovidnyi fond Luhanskoi oblasti [Nature-Reserve Fund of Lugansk region]. Luhansk: "Lugansk true", 224.
  32. Rodichkin, I. D. (1985). Sadyi, parki i zapovedniki Ukrainskoy SSR [Gardens, parks and reserves of the Ukrainian SSR]. Kyiv: Builder, 167.

33. Rodichkin, I. D., Rodichkina, O. I. (2009). Starovynni maietky Ukrainy: Knyha-albom [Ancient estates of Ukraine: Book-Album]. Kyiv: Art, 384.
34. Savoskina, A. M. (2015). Istorychni osoblyvosti ta suchasna katehorialna struktura merezhi shtuchnykh zapovidnykh parkiv Ukrainskoho Polissia [Historical features and categorial structure of the network of protected artificial parks of the Ukrainian Polissya]. Scientific Journal of NULES of Ukraine. Series: Forestry and ornamental horticulture, 219, 255–261.
35. Savoskina, A. M. (2015). Istoriia formuvannia ta suchasnyi stan merezhi parkiv-pam'iatok sadovo-parkovoho mystetstva Ukrainskoho Polissia [The history of development and current state of the network of parks-monuments of landscape art of Ukrainian Polissya]. Scientific bulletin of Lesya Ukrainka Eastern European National University. Series: Biological Sciences, 2 (302), 38–42.
36. Tretiak, A. (2003). Hertsoh Ryshele [The Duke of Richelieu]. Deribasovskaya - Rishelyevskaya: Literature and Art, Local History Illustrated Almanac, 1 (12), 6–30.
37. Cherniak, V. M., Kuz, V. M. (1994). Pro stan starovynnykh parkiv Vinnytskoi oblasti [About the state of age-old parks of Vinnytsia region]. Scientific notes of Vladimir Gnatyuk Ternopol state pedagogical University, 1, 82–85.
38. Chonhova, A. S. (2013). Dendroflora parkiv-pam'iatok sadovo-parkovoho mystetstva Zaporizkoi oblasti (struktura, ekolohichna otsinka, dekoratyvnist) [Dendroflora of parks-monuments of landscape architecture of Zaporizhia region (structure, environmental assessment, decorativeness)]. Candidate's thesis. Kyiv, 293.

ИСТОРИЯ ФОРМИРОВАНИЯ СЕТИ ИСКУССТВЕННЫХ ЗАПОВЕДНЫХ ПАРКОВ В СТЕПИ УКРАИНЫ

А. С. ВЛАСЕНКО

***Аннотация.** Рассмотрены история и динамика создания и заповедания 109 искусственных заповедных парков Степи Украины. Выделены исследованные парки, в том числе 43 старинные, по периодам развития природно-заповедного дела в Украине. Выделены четыре этапа формирования сети искусственных заповедных парков в Степи Украины.*

***Ключевые слова:** искусственные заповедные парки, этапы формирования сети, старинные парки, история создания, Степь Украины.*

HISTORY OF FORMING OF THE NETWORK OF ARTIFICIAL PROTECTED PARKS IN THE STEPPE OF UKRAINE

A. Vlasenko

***Abstract.** The history and dynamics of creation and reservation of 109 artificial protected parks of the Steppe of Ukraine was studied. These parks, including 43 age-old, were divided correspondingly to the periods of development of Nature Reserve Management in Ukraine. Four stages of*

forming of the artificial protected parks network in Ukrainian Steppe were identified.

Keywords: *artificial protected parks, stages of the network forming, age-old parks, history of creation, the Steppe of Ukraine.*

УДК 502.35:712.253:58 (477+866)

**ПОРІВНЯЛЬНА ОЦІНКА КАТЕГОРІЙ ПРИРОДООХОРОННИХ
ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ ТА ЕКВАДОРУ**

Є. І. БЕРЕГУТА, аспірант *

**Національний університет біоресурсів і природокористування
України**

E-mail: yeberehuta@gmail.com

Анотація. У статті викладено стислий порівняльний аналіз категоріальних систем природоохоронних територій України, Еквадору та світу. За основу порівняння взято класифікацію природоохоронних територій МСОП. Виокремлено спільні й відмінні риси категорій, визначено ключове місце ботанічних садів у класифікаціях природоохоронних територій України та Еквадору. У цих країнах ботанічні сади на національному рівні є основними категоріями у забезпеченні збереження колекцій фіторізноманіття.

Ключові слова: ботанічний сад, категорії природоохоронних територій, МСОП, Україна, Еквадор.

Актуальність. У кожній країні система природоохоронних територій розвивалася окремо, враховуючи особливості історії, законодавства, природних умов, ступінь заселення місцевості тощо. З появою міжнародних класифікацій природоохоронних територій, серед яких класифікація Міжнародного союзу охорони природи (МСОП, англ. IUCN) є найбільш визнаною, захисники природи країн світу прагнули наблизити класифікації своїх держав до міжнародних стандартів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Чи не кожна наукова праця на цю тему починається з аналізу та порівняння місцевих категорій охоронюваних територій з категоріями МСОП [2; 4; 6–8; 12; 13]. Зокрема, Т. Л. Андрієнко у своїй роботі [1] порівнює категорії природно-заповідного фонду України не тільки з категоріями класифікації МСОП, а й Польщі та інших європейських країн.

Мета дослідження. Порівняти категорії природно-заповідного фонду України, природоохоронних територій Еквадору із категоріями класифікації МСОП. Об'єкт досліджень – категорії природно-заповідного фонду України, природоохоронні території Еквадору, зокрема ботанічні

* Науковий керівник – доктор біологічних наук, професор С. Ю. Попович.